

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут математики, економіки і механіки Одеського

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра соціальної і прикладної психології

(повна назва кафедри)

Дипломна робота

спеціаліста

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему: «Психологічні особливості агресивної поведінки девіантних підлітків»

«Psychological features of aggressive behavior deviant adolescents»

Виконала: студентка заочної форми навчання
спеціальності 7.03010201 Психологія

Шипітко Карина Валентинівна

Керівник канд.психол.н., доц. Коваль А.П.

Рецензент д.психол.н., професор Родіна Н.В.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

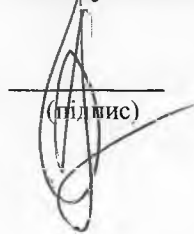
№ 8 від 16.05.2016 р.

Захищено на засіданні ДЕК № 5

протокол № 24 від 16.06.16 р.

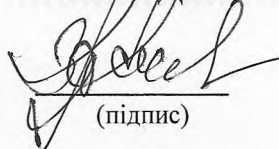
Оцінка відмінно 1 з 1.90
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

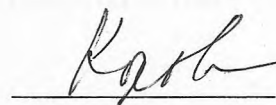
Завідувач кафедри

(підпис)

Подшивалкіна В. І.

Голова ДЕК

(підпис)

Одеса – 2016

ВВЕДЕННЯ.....	3-5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ АГРЕСИВНОГО ПОВЕДІНКИ ДЕВІАНТНИХ ПІДЛІТКІВ.....	6-31
1.1. Проблема агресивного поведінки в зарубіжній і вітчизняній психології	6-12
1.2. Девіантна поведінка підлітків як предмет дослідження	13-19
1.3. Агресія як форма поведінки девіантних підлітків	20-25
1.4. Організація та методи дослідження	26-29
Висновки по першому розділу.....	30-31
РАЗДЕЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДЕВІАНТНИХ ПІДЛІТКІВ	32-73
2.1. Дослідження акцентуацій характеру й особистісних особливостей девіантних підлітків	32-53
2.2. Діагностика тенденцій поведінки в групі та специфіка міжособистісних відносин девіантних підлітків.....	54-6
2.3. Дослідження взаємозв'язку показників агресії з особистісними та індивідуальними властивостями девіантних підлітків	61-73
Висновки по другому розділу.....	74-75
ВИСНОВКИ.....	76-78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79-83
ДОДАТКИ.....	84-100

ВВЕДЕННЯ

Актуальність: останнім часом відзначається підвищений інтерес фахівців, які представляють різні галузі знань і наукових напрямків, до проблеми зростання агресії в суспільстві, в тому числі серед дітей і підлітків. Склалася думка, згідно з яким кожна історична епоха народжує адекватні їй стилі поведінки. Найбільш явно і безпосередньо це простежується на дитячій поведінці (Х. Лукерт).

Для деяких підлітків участь в бійках, твердження себе за допомогою кулаків є сталою лінією поведінки. Ситуація посилюється нестабільністю суспільства, міжособовими і міжгруповими конфліктами. Знижується вік прояву агресивних дій.

Дослідниками робляться спроби виявити джерела агресії у дітей і підлітків, зрозуміти механізми її виникнення і моделі розвитку, пояснити, під впливом яких чинників агресія у дітей та підлітків трансформується в агресивність - рису характеру особистості, яку можна визначити як стійку установку, позицію, готовність до здійснення агресивних дій (А. А. Налчаджян); визначити межу, за якою агресія як одне з природних засобів соціальної адаптації дитини (Р. Берон, Д. В. Колесов, Н. Пезешкіан, Д. Річардсон та ін) стає можливою причиною його дезадаптації (А. Д. Ворохів, Б. Б. Єршов, А. П. Файн та ін).

Агресивна поведінка підлітків здавна була одною з серйозних і важко вирішуємою проблемою. Будь-яке суспільство на всьому шляху розвитку людської цивілізації намагалася запровадити правове регулювання агресії та насильства. Але всі спроби озброїти людей способами боротьби з цими явищами не увінчалися успіхом. Навпаки, останнім часом збільшується кількість девіантних підлітків, що скоїли агресивні дії.

Такі соціально небезпечні прояви, які зазвичай пов'язують з поняттями «агресії» і «агресивності», вже давно стали предметом суперечок серед тих, хто займається вивченням цього феномена, і його профілактика та корекція

досі є однією з серйозних і важковирішених проблем (Ю. М. Антонян, А. Бандура і Р. Уолтерс, І. Б. Бойко, Р. Берон, Д. Річардсон, А. Гуггенбюль, С. М. Еникалопов, Ц. П. Короленка, Т. А. Донських, А. Ш. Коваль, Р. Кембелл, А. Р. Лацерс, Ю. Б. Можгинский, Р. Ніссен, Т. В. Пашукова, Р. Паренс, В. Ф. Піріжків, А. А. Реан, Т. Р. Румянцева, Ф. С. Сафунов, Л. М. Семенюк, В. А. Фурманов та ін).

Виходячи з думки, що високий рівень агресивності у структурі особистості девіантного підлітка є фактор ризику розвитку кримінального поведінки, актуальність роботи обумовлена необхідністю ранньої ідентифікації агресивності для аналізу і корекції, в основі яких лежать сформовані в результаті біологічних і соціальних впливів індивідуально-психологічні відмінності.

Мета роботи: дослідження та виявлення психологічних особливостей агресивної поведінки девіантних підлітків.

Об'єкт дослідження: агресивна поведінка підлітків.

Предмет дослідження: психологічні особливості агресивної поведінки девіантних підлітків.

У відповідності з метою були визначені наступні **завдання дослідження:**

1. Розглянути проблему агресивної поведінки у вітчизняній і зарубіжній психології.

2. Виявити акцентуації характеру і деякі особистісні особливості девіантних підлітків.

3. Визначити тенденції поведінки в групі та специфіку міжособистісних відносин девіантних підлітків.

4. Дослідити взаємозв'язок показників агресії з особистісними та індивідуальними властивостями девіантних підлітків.

В роботі були використані наступні **методи дослідження:**

- Теоретичні: аналіз і синтез літературних джерел);

- Психодіагностичні: (: Методика вивчення агресії і агресивності (опитувальник А. Басса-А. Дарки), Опитувальник міжособистісних відносин (ОМО), розроблений американським психологом Ст. Шутцем (інтерпретація А.А. Рукавишников), Патохарактерологический діагностичний опитувальник А. Е. Личко, Методика діагностики інтерактивної спрямованості особистості (Н.Е. Щурковой в модифікації Н.П. Фетискина), Опитувальник Ст. Стефансона «Q -сортування».);

- Методи математичної статистики (t-критерий Стюдента).

Дослідження складалося з **трьох етапів**: підготовчо – аналітичний, діагностичний, завершальне – узагальнюючий.

База дослідження: Загальноосвітня школа № 48 (8-11 класи)

Вибірка складалася з 20 підлітків чоловічої статі, 10 підлітків жіночої статі. Віковий діапазон від 14 до 17 років.

Практична значимість: Результатів дослідження, його теоретичні та практичні матеріали можуть бути використані психологами, педагогами, батьками в профілактиці агресивної поведінки підлітків.

Структура тексту: Робота складається з двох розділів, шести рисунків, дев'ятнадцяти додатків і сорока дев'яти літературних джерел.

ВИСНОВКИ

Реалізація поставленої мети та вирішення завдань дослідження дали можливість отримати теоретичні і емпіричні результати, розгляд яких дозволяє зробити наступні висновки:

1. На підставі аналізу існуючих теоретичних підходів визначено, що агресія - це мотивована деструктивна поведінка, що суперечить нормам співіснування людей, завдає шкоди об'єктам нападу, що приносить фізичний збиток людям або викликає у них психологічний дискомфорт. (Семенюк, 1991; Еніколопов, 1994). Підходи до визначення агресії існують різні. Позначимо лише деякі з них: Нормативний підхід означає, що в дефініціях агресії особливий акцент робиться на її протиправності, «суперечливості» суспільним нормам. О. Мартинова визначає агресію як «цілеспрямоване деструктивна поведінка, що суперечить нормам і правилам співіснування людей у суспільстві». Найбільш яскравими представниками даного підходу є психоаналітична і етологічна школи (К. Юнг, З. Фрейд, Г. Гартман, Е. Кріс, К. Лоренц, Ардрей, Морріс). Представники психоаналізу пов'язують агресію з проявом «інстинкту смерті» у людини. Цільові підходи містять в собі визначення агресії з погляду її функціональності. Так, агресія розглядається як інструмент успішної еволюції, самоствердження, домінування, адаптації або присвоєння життєвоважливих ресурсів.

Роблячи висновок можна сказати, що девіантна поведінка підлітків - це соціальне явище, що характеризується різними негативними, неодобряемыми відхиленнями у поведінці підлітка від загальноприйнятих норм. Підліткова девіація багатофакторна і відрізняється рядами загальносоціальних причин (біологічні, соціальні, психологічні) в сукупності зі специфічними причинами, зумовленими віковими особливостями підлітків. При різному поєднанні причин девіантної поведінки у підлітків формуються різні види відхилень.

2. Аналіз даних емпіричного дослідження дозволив визначити акцентуації характеру і деякі особистісні особливості девіантних підлітків. До акцентуацій, які можуть стати тригером девіантного поведінки, відносяться: гіпертимний та епіліптоїдний. Це пояснюється такими характерологічними проявленнями, як те що підлітки відрізняються завжди хорошим, навіть злегка підвищеним настроєм, нестримною активністю, постійним прагненням до лідерства, притому неформального, нерозбірливістю у виборі знайомств, крайня мінливість настрою, який міняється дуже часто і надмірно круто від нікчемних і навіть непомітних для оточуючих приводів. Правопорушення притаманні групі.

3. Визначи тенденції поведінки в групі та специфіку міжособистісних відносин девіантних підлітків, ми отримали наступні результати. Основною тенденцією є переважання до некоммунікбельності.

Вивчення міжособистісних особливостей девіантних підлітків виділила низьке включення випробовуваних - означає, що індивід не відчуває себе добре серед людей і буде мати схильність уникати, контроль на низькому рівні - означає, що індивід уникає прийняття рішень та взяття на себе відповідальності, афект на високому рівні, типово для осіб, які вимагають, щоб інші без розбору встановлювали з ним близькі емоційні відносини.

4. Дослідження взаємозв'язку показників агресії з особистісними та індивідуальними властивостями девіантних підлітків та аналіз результатів виявили взаємозв'язок між:

- рівнем агресії та схильністю до не комунікбельності;
- рівнем агресії низьким включенням випробовуваних високим рівнем афекту та низьким рівнем контролю;
- рівнем агресії негативізмом, непрямую агресією та роздратуванням;
- рівнем агресії та маргінальною направленістю;
- рівнем агресії лабільним та епіліптоїдним типом акцентуації яким властиві такі прояви, як постійним прагненням до лідерства, нерозбірливістю у виборі знайомств, крайня мінливість настрою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антье Е. Агрессивность / Е. Антье., 2006. – 192 с.
2. Алгоритмика, статистика и теория вероятности. Критерий Стьюдента [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://matstats.ru/kt.html>.
3. Бандура А. Подростковая агрессия / А. Бандура, Р. Уолтерс. – Москва, 1999. – 512с.
4. Бандура А. Подростковая агрессия: изучение влияния воспитания и семейных отношений /пер. с англ / А. Бандура, Р. Уолтерс. – Москва, 2000. – 508 с.
5. Беличева С. А. Основы превентивной психологии / С. А. Беличева. – Москва: Ред.- изд. Центр консорциума "Социал. здоровье России", 1993. – 198 с.
6. Бурменской Г. В. Возрастно-психологический подход в консультировании детей и подростков / Г. В. Бурменской, Е. И. Захаровой, О. А. Карабановой. // Москва: «Академия». – 2002. – С. с 81.
7. Бэрн Р. Агрессия / Р. Бэрн, Д. Ричардсон.. – СПб.: Питер, 1998. – 336 с.
8. Гилинский Я.И. Социология девиантного поведения как социологическая теория // Социс. – 1991. – №4. – С. 72–78.
9. Ениколопов С. Н. Понятие агрессии в современной психологии / С. Н. Ениколопов. // Прикладная психология.. – 2001. – С. С 60– 71.
10. Ермолаев О. Ю. Математическая статистика для психологов [Электронный ресурс] / О. Ю. Ермолаев. – 2011. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.psychol-ok.ru/statistics/student/>.
11. Заостровцева, М. А. Агрессивность дошкольников: коррекция поведения/ М. Заостровцева А., Н. В. Перешеина; под ред. Н. В. Попова. - Москва, 2006. – 112 с.
12. Змановская Е. А. Девиантология / Е. А. Змановская. – Москва, 2003. – 288 с.

13. Клейберг Ю. А. Психология девиантного поведения. / Ю. А. Клейберг. – Москва, 2003. – 160 с.
14. Клейберг Ю. А. Психология девиантного поведения: Учебное пособие для вузов. / Ю. А. Клейберг. – Москва, 2001.
15. Ковалева А. И. Социализация личности: норма и отклонение. / А. И. Ковалева. – Москва, 1996.
16. Коваль А.Ш. Особливості делінквентної поведінки у підлітків / А.Ш. Коваль // Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Психологія. - 2010. - Т. 15. – Вип. 11. Частина 2. - С. 64–71.
17. Коваль А.Ш. Основні новоутворення підліткового віку і психічна нестабільність як його неминучий атрибут / А.Ш.Коваль // Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Психологія. - 2008. – Т. 14, вип. 6. - С. 47-53.
18. Коваль А.Ш. Профілактичні заходи по попередженню делінквентної поведінки підлітків. / А.Ш. Коваль // Наука і освіта. - Спец. випуск «Психологія особистості: теорія, досвід, практика». - 2009. - С. 201-205.
19. Коваль А.Ш. Особливості делінквентної поведінки у підлітків / А.Ш. Коваль // Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Психологія. - 2010. - Т. 15, вип. 11, част. 2. - С. 64-71.
20. Коваль А.Ш. Темпоральний підхід в системі профілактики противоправного поведіння підлітків / А.Ш. Коваль // Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Психологія. 2012. Т. 17. Вип. 8. С. 391-398.
21. Коваль А.Ш. Диагностика и структура влечений подростков-правонарушителей с точки зрения судьбоанализа / А.Ш. Коваль // Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Психологія.- 2011. - Т. 16, вип. 11, част. 2. - С. 64-73.
22. Коннор Д. Агрессия и антисоциальное поведение у детей и подростков / Д. Коннор. – СПб.:Питер, 2005. – 288 с.

23. Край. Г. Психология развития / Г. Край.. – СПб.: Питер, 2003.
24. Крэйхи Б. Социальная психология агрессии / Б. Крэйхи. – СПб.: Питер, 2003. – 336 с.
25. Лацова Л. А. Социологическая теория девиантного поведения / Л. А. Лацова, М. Ф. Шурупова. // Социально-политический журнал.. – 1993.
26. Личко А. Е. Делинквентное поведение, алкоголизм и токсикомании у подростков / А. Е. Личко, Ю. В. Попов. – Москва, 1998.
27. Личко А. Е. Типы акцентуаций характера и психопатий у подростков / А. Е. Личко. – Москва, 1999. – 416 с.
28. Лоренц К. Агрессия (так называемое «зло») / К. Лоренц. – Москва, 1999. – 269 с.
29. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс. – СПб.: Питер, 2009. – 389 с.
30. Менделевич В. Д. Психология девиантного поведения. / В. Д. Менделевич. – Москва, 2001.
31. Методика диагностики интерактивной направленности личности (Н.Е. Щурковой в модификации Н.П. Фетискина) [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://www.gurutestov.ru/test/340/>.
32. Методика изучения агрессии и агрессивности (опросник А.Басса-А.Дарки) [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://www.vashpsixolog.ru/psychodiagnostic-school-psychologist/69/293-basadar>.
33. Мещеряков Б. Большой психологический словарь. / Б. Мещеряков, В. Зинченко., 2004. – (Олма-пресс).
34. Можгинский Ю. Б. Агрессия подростков: распознавание, лечение, профилактика. / Ю. Б. Можгинский. – Москва, 2006. – 181 с.
35. Можгинский Ю. Б. Агрессия подростков: эмоциональный и кризисный механизм / Ю. Б. Можгинский. – СПб.:Питер, 1999.
36. Опросник В.Стефансона «Q -сортировка» [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://www.studfiles.ru/preview/2628422/>.

37. Опросник межличностных отношений (ОМО), разработанный американским психологом В. Шутцем (интерпретация А.А. Рукавишников) [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://www.studfiles.ru/preview/4644728/>.
38. Паренс Г. Агрессия наших детей / Г. Паренс. – Москва, 1997.
39. Патохарактерологический диагностический опросник А.Е. Личко [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://www.studfiles.ru/preview/400987/>.
40. Платонова, Н.М. Агрессия у детей и подростков/ Н. М. Платонова; под ред. Н. М. Платоновой. - СПб, 2004. – 336 с.
41. Реан А. А. Агрессия и агрессивность личности / А. А. Реан. // Психологический журнал.. – 1996. – С. 3–18.
42. Реан А. А. Агрессия и агрессивность личности / А. А. Реан. // Психологический журнал.. – 1999. – С. с 3–18.
43. Реан А. А. Агрессия и агрессивность личности. / А. А. Реан. – 1996. – С. 3–18.
44. Реан А. А. Гендерные различия структуры агрессивности у подростков // Актуальные проблемы деятельности практических психологов. / А. А. Реан, Н. Б. Трофимова. – 2000. – С. 6–7.
45. Семенюк Л. М. Психологические особенности агрессивного поведения подростков и условия его коррекции / Л. М. Семенюк. – Москва, 1996. – 254 с.
46. Усова Е. Б. Психология девиантного поведения. [Электронный ресурс] / Е. Б. Усова. – 2010. – Режим доступа до ресурсу: <http://psyera.ru/psihologicheskie-osobennosti-podrostkov-s-deviantnym-povedeniem-174.htm>.
47. Усова Е. Б. Психология девиантного поведения: учебно-методический комплекс / Е. Б. Усова. – Минск, 2010. – 180 с.
48. Фурманов И. А. Детская агрессивность: психодиагностика и коррекция. / И. А. Фурманов. – Минск, 2000.

49. Фурманов И. А. Детская агрессивность: психодиагностика и коррекция / И. А. Фурманов, В. П. Ильин. – Минск, 1996. – 192 с.